

Christiaan Toelisz.

HET LEVEN UIT DEN DOOD.

AMSTERDAM. — HOVEKER & ZON.

Christiaan Coelis.

HET LEVEN UIT DEN DOOD.

EENE GESCHIEDENIS UIT BORNÉO

VOOR

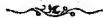
HET PAASCHFEEST,

DEN ZENDELING ZIMMER NAVERTELD

DOOR

P. VAN WIJK,

PREDIKANT TE WILDERVANK.

AMSTERDAM

HÖVEKER & ZOON.

NICODEMUS TOMONGGONG DJAJA NEGARRA,
OPPERHOOFD

TE
KWALA KAPOEAS.

«De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinigen.»
Zoo sprak de Heer, toen Hij eens met zijne getrouwen het land doorging, goeddoende. En wie onder zijne hoorders niet wist wie het was, die met hen sprak, wie niet in het geloof door de nederige dienstknechtsgestalte henen iets gezien had van zijne heerlijkheid, die zal het wel onmogelijk geacht hebben, dat ook die weinige discipelen zoo krachtig de hand aan den oogst zouden slaan, en — dat zij met zoo warm geloof en zoo blijden moed zouden doorarbeiden. Eer de mensch zich dat denken kan, moet hij eerst leeren erkennen, dat het de eigen kracht niet is, die tot den zedingsarbeid bekwaam maakt, maar Gods hulpe; moet hij eerst ervaren, hoe groot eene macht het gebed is; moet hij eerst de hooge beteekenis leeren verstaan van het woord: «Bidt den Heer des oogstes, dat Hij arbeiders uitzende in zijnen oogst.»

«De oogst is wel groot, maar de arbeiders zijn weinigen.» — Wij gedenken onwillekeurig aan dat woord, wanneer wij boven ons verhaal lezen: «Eene geschiedenis uit Bornéo!» — Welk een oogstveld voor den arbeid! zoo denken wij, waar wij op de

landkaart dit 13000 □ mijlen groote eiland aanschouwen *), waar wij vernemen dat, volgens de kleinste opgave, het aantal Heidensche Dajakkers 950000, dat der Mohammedanen 200000 en dat der Chineezzen 50000 bedraagt, terwijl de acht zendelingen der Rijnsche zending op het einde van 1874 in het geheel 424 gedoopten, 133 lidmaten en 300 scholieren telden. Wij worden hier wel krachtiglijk herinnerd aan het woord van onzen Heer, maar ook — niet minder dringend opgewekt tot den arbeid en het gebed voor die velen, welke zonder den Heiland en dus ook zonder waren vrede en waar geluk voortleven, opdat ook zij tot den Heer Jezus gebracht mogen worden, die ons reeds van onze jeugd af heeft aangenomen. Hoe diep ongelukkig toch de mensch is zonder den Heer, hoe treurig en vruchteloos buiten Hem zijn leven is, dat leeren ons de blikken in de Heidensche wereld, vooral wanneer wij worden ingeleid in het leven, in den strijd, in het lijden, in de zonde van elken mensch afzonderlijk. — O, wie de geschiedenis leest van den geheelen Indischen Archipel, wie de kloeke daden onzer vaderen bewondert, waar zij met een hoopje mannen gansche volken onderwierpen, hij ziet niet de diepten van ellende, waarin de Heidenen voortbestaan; maar wie er een greep doet in het volle menschenleven, het zal hem voorzeker in de hoogste mate belangrijk voorkomen, maar het zal eene belangstelling der diepste smart, van het innigst medelijden zijn.

Zulk een blik in het Heidensche leven verschaft ons ook de geschiedenis van Christiaan Toelis. Zij leert ons tevens den zegenrijken invloed van het Evangelie kennen ook in het maatschappelijke. Tegenwoordig is hij namelijk K a p a l a K a m p o n g,

*) De oppervlakte van Nederland is 594 □ mijlen.

d. i. Dorpshoofd, te Kwala-Kapoeas, en men heeft het hem waarlijk bij de wieg niet toegezongen, dat hij nog eens Hoofd en ook Christen zou worden. Zijne ouders toch waren zeer arme lieden, Djipen, d. i. pandelingen of, zooals men 't ook noemen kan, slaven, en daarbij arme, blinde Heidenen, die, gelijk alle Heidenen, geen vrede hadden. Gelijk de ouders waren, zoo was ook de zoon, zoolang hij bij hen was. Hij volgde hen uit de hand van den eenen schuldeischer in die van den anderen, want, als zulk een schuldeischer geld noodig had, verkocht hij de ouders met de kinderen aan een anderen Heiden, die geld over had. De lieve Heiland echter verloor den kleinen Heidenjongen niet uit het oog; Hij wilde wat goeds van hem maken. Nu weten wij allen, dat de Heiland van een Heiden, zoolang hij de afgoden dient, niets maakt, hij moet eerst een Christen worden en in God en zijnen Zoon gelooven. Daartoe is echter de prediking des Evangelies noodig, want het geloof komt uit de prediking, gelijk Paulus zegt, en wij beginnen Christiaans geschiedenis dus met te verhalen

Hoe de Heiden bij een zendeling kwam en de prediking des Evangelies hoorde.

Het zal in het jaar 1845 geweest zijn, dat Patoelis en Indoetoelis *) met hunne beide kinderen, een meisje en een jongen, te Palingkau bij den zendeling Becker kwamen en hem verzochten ze te lossen, d. i. hunne schuld, waarvoor zij

*) De ouders heeten bij de Dajakkers naar hun oudste kind: de vader met Pa, de moeder met Indoe vóór den naam daarvan.

bij een anderen Heiden verpand waren, te betalen. Deze had een medelijdend hart en juist geld uit Duitschland ontvangen, en dus was hij dadelijk bereid de schuld der familie Patoelis af te doen. Den kleinen Toelis zond hij naar de school, waar hij elken dag Gods Woord kon hooren, en voor de ouders predikte hij dagelijks in huis en Zondags in de kerk het dierbare Evangelie. Toelis leerde goed, dit verblijdde den zendeling, maar voor het overige was hij een halsstarrige, brutale en hoogmoedige jongen, en dat bedroefde hem weder. In het jaar 1849 stierf Becker en ging tot den trouwen Heiland in den hemel, vóór hij bij Toelis en zijne ouders eenigen invloed van Gods Woord had mogen zien, zij waren nog hardnekkige Heidenen. De zendeling Beyer kwam toen te Palingkau, en Patoelis bleef met vrouw en kinderen bij hem; zij hoorden het Evangelie dagelijks, maar bekeerden zich niet.

Het werd ook aan hen openbaar, dat de Heer de menschen weder in den nood moet laten komen, wanneer zij jaren achtereen Gods Woord hebben, en er niet naar hooren. Zoo ging het ook met de familie Patoelis.

*Hoe Toelis in de handen der Heidenen en in
nood komt.*

De zendeling Beyer verliet in het jaar 1851 het station Palingkau en legde een nieuw aan in Poelotelo. Alle afge-
lostten gingen met hem mede, maar Patoelis en zijne vrouw wilden niet. Beyer vermaande hen, dat ze meê moesten gaan en bij Gods Woord blijven; zij wilden echter niet, maar gaven het geld, dat voor hen betaald was, weder terug. Beyer liet ze gaan, en loste voor het geld andere arme pandelingen in.

Patoelis verpandde zich met zijne kinderen aan eenen Heiden. De schuld was maar klein, en de sluwe Paänggen, zoo heette de Heiden, verdeelde de som zoo, dat op Toelis slechts negen gulden kwam. Hij dacht dat de jongen, als hij van den zendeling af was, zijn schuld van zelf wel groot zou maken. Zoo lang Patoelis met zijn huisgezin bij den zendeling was, mocht hij geene afgodenfeesten vieren of openbaren afgodendienst houden. Nu echter bij den Heiden konden zij weder doen wat zij wilden, en vooral met de priesteressen der afgoden hield Toelis zich veel op, zoodat zijne schuld spoedig tot vijftig gulden gestegen was.

Het Woord Gods, dat zij gehoord hadden, scheen geheel te zijn verdwenen. Daar kwam de nood aan den man. Misgewassen volgden elkander op, en daardoor kwam hongersnood en duurte. Paänggen gaf zijnen slaven niet veel te eten en eindelijk wilde hij in 't geheel niets meer geven. Hij joeg Toelis zijn huis uit, en beval hem zijne schuld te betalen. Toelis moest dus van huis tot huis gaan en trachten het geld te verkrijgen. Hij roeide met eene kleine boot in de brandende hitte de rivier op en af en klopte overal aan, maar allen antwoordden met een koud «djason» (neen), want niemand wilde in dien tijd eenen eter meer hebben. Hij kwam met dit bericht tot Paänggen, maar deze was met een djason niet tevreden, en bleef des te heftiger aandringen. Toelis kreeg bij zijn leegen maag en de harde woorden nog de koorts; hij mocht echter niet in huis blijven, zijn schuldeischer wilde geld hebben. Zoo zijn de Heidenen, hard en zonder barmhartigheid; hunne afgoden zijn het ook, en den lieven Heiland hebben zij niet; waren maar niet zoovele Christenen den Heidenen gelijk! De nood klom dus bij Toelis, het water kwam aan de lippen. Hij begon te zuchten en te

jammeren, en al riep hij niet dadelijk den naam des Heeren aan, de Heiland hoorde hem toch en bracht

Toelis ten tweeden male bij een zending.

Deze keer kwam hij te Tanggohan bij den zending Rott, en wel geheel alleen zonder zijne ouders en zuster. Hij had juist hevig de koorts, toen hij in het zendingshuis aankwam en om hulp vroeg. Rott werd vervuld van medelijden, toen hij hem zag, ofschoon Toelis' leven hem bekend was. Het ging hem als den barmhartigen Samaritaan in het Evangelie: en toen hij hem zag, ontfermde hij zich, hij greep in de beurs, haalde er vijftig gulden uit en gaf ze den armen onder de moordenaars gevallen Toelis. Zoo kwam deze weder in het zendingshuis en onder het gehoor van Gods Woord. De koorts verliet hem spoedig, en met de leege hongerige maag ging het ook weldra beter; daarvoor had mevrouw Rott een uitstekend geneesmiddel in de keuken. Toelis liet het niet ontbreken aan beloften dat hij zich beteren zou, en Rott zeide hem, dat hij slechts zoo lang in huis mocht blijven, als hij een behoorlijk, ordelijk leven leidde. Toelis werkte trouw en vlijtig en verwierf zich aldus de tevredenheid van zijnen heer. Maar het beste was, dat hij erkende en bekende, dat God hem tot zulk een diepte had laten vallen, omdat hij bij twee zendingen zoo lang Gods Woord gehoord had en toch weder naar eenen Heiden gegaan was. Zoo ver had de lieve Heiland het door den uitwendigen nood met hem reeds gebracht. Toen hij een tijdlang daar vertoefd had, zeide hij nu en dan, dat hij niet als Heiden zou sterven, want dat de afgoden en de afgodendienst toch eigenlijk niets beteekenden. Hij wilde eerst een goed, braaf, zedelijk mensch worden, en zich dan

laten doopen. Hij kende Gods Woord wel en wist ook, dat hij zoo niet zalig kon worden; maar hij kreeg aanstoot door eenige lauwe Christenen, en meende dat hij het zonder doop veel beter zou maken. In de kerk was hij zeer oplettend en ernstig, en verzamelde hij zich veel kennis, hij was daarbij echter een trotsche Heiden, die zichzelf niet kende. Toen viel hij, bij al zijn eerbaarheid, nogmaals in de zonde, zoodat hij zichzelf leerde kennen, en de Heer den rijkdom zijner genade des te machtiger aan hem openbaarde.

Zijne moeder verzocht hem haar bij den rijstoogst eenige dagen te helpen, vooral bij het maken van een kreien (dorsvloer). Hij vroeg zijnen heer verlof om zijne moeder te gaan helpen en kreeg dat ook. Zoo ging Toelis voor acht dagen naar Poelopetak. Het verblijf in het huis zijner Heidensche moeder werd Toelis ten valstrik, en hij viel. De oude had eene Blian, eene afgodenpriesteres, in huis. Rott kreeg spoedig berichten aangaande het leven van zijn Toelis. Na tien dagen kwam hij ziek en ellendig naar lichaam en ziel terug. Hij moest te bed gaan, en Rott liet hem liggen zonder naar hem om te zien. O, het valt een zendeling zoo zwaar, wanneer hij zulke ondervindingen opdoet, evenals een vader of moeder, wanneer hun kind ongehoorzaam of slecht wordt. Toen Toelis weder was genezen, hield Rott hem zijne zonde voor en zeide, dat hij volgens afspraak nu zijn huis verlaten moest; slechts dit had hij hem nog te zeggen, dat de Heer Jezus hem zocht te redden, maar dat hij-zelf met alle kracht zich aan de hand des Heeren onttrok en wilde verloren gaan. Toelis antwoordde met een vloed van tranen, en ging om de nog slechts kleine schuld te zoeken, die hij ook spoedig bij een Maleier vond. Hij zond zijne goederen en kleeren naar zijn nieuwen heer,

maar wilde toch, vóór hij het zendingshuis verliet, nog des Zondags eene preek hooren.

Zien wij nu

Hoe Gods Woord Toelis tot een armen zondaar maakt en hij een Christen wordt.

Rott preekte dien Zondag over het geloof van den geraakte, hoe deze in- en uitwendig door den Heiland was genezen geworden: dit maakte op Toelis een geweldigen indruk. Hij gevoelde zich ook in- en uitwendig ziek, verloren naar lichaam en ziel. Het Woord Gods trof hem zoodanig, dat hij die plaats niet verlaten kon. Hij viel op de knieën, nog nooit in zijn leven had hij zulk een gevoel gehad als thans. Des namiddags schreef hij een brief aan den zendingeling, ongeveer van den volgenden inhoud: «Na het Woord Gods, dat ik heden morgen gehoord heb, kan ik van u en uwe plaats niet scheiden. Ik heb God om vergeving mijner zonden gebeden, en ik bid ook u daarom. Ik vrees er voor om weder naar de Heidenen te gaan. Het moet anders met mij worden, ik verzoek u om den doop.» Ziet, de trotsche, eigengerechtigte Heiden was gebroken in Toelis. Hij was een arm zondaar geworden. Gods Woord had hem aangegrepen, en hij liet zich aangrijpen. — Rott hield hem nu nog in zijn huis, maar begon nog in langen tijd niet met het onderwys voor den doop, daarentegen sprak hij dikwijls en veel met hem daarover. Eens zeide Rott tot hem: «Hoe kan ik u vertrouwen en geloof schenken, daar gij mij reeds zoo dikwijls voorgelogen hebt?» Hij antwoordde: «Toean, het is waar wat gij zegt, ik ben een slecht mensch, maar juist daarom verzoek ik u om den doop.» Toen werd hij eindelijk onder

de doopcandidate opgenomen, leerde vlijtig en hoorde opmerkzaam toe. Rott hield hem scherp en nauwkeurig in het oog, en zijn gedrag was nu prijzenswaardig.

Den 13den April 1857 werd hij tegelijk met andere volwassen Dajakkers gedoopt, en kreeg bij den Heiligen Doop den naam Christiaan.

Christiaan wordt schoolmeester en gaat trouwen.

De school te Tanggohan werd zoo vol met leerlingen, dat Rott alleen niet aan allen onderwijs kon geven. Hij moest een schoolmeester hebben. Maar vanwaar dien te verkrijgen? Uit Europa ware zeker het beste, maar Europa ligt ver van Bornéo af, en de reis daarheen duurt zeer lang. Eene school, waar de onderwijzers worden opgeleid, was er op Bornéo toen ook nog niet. Voor Rott bleef dus niets anders over, dan zelf een onderwijzer voor zijn Dajaksche jongens te vormen. Toelis had te Palingkau goed geleerd, ongelukkig echter veel weer vergeten, maar door de trouw en de vlijt, waarmede hij dagelijks van de privaattlessen gebruik maakte, bracht hij het spoedig zoo ver, dat hij in de school als ondermeester kon worden aangesteld. De jongens in Tanggohan kregen zulk een eerbied voor hun nieuwen meester, dat het hem niet moeielijk viel orde en tucht in de school te houden. Toen Christiaan een jaar schoolmeester was geweest, wilde hij ook trouwen. Op zekeren dag schreef Rott aan den zendeling Zimmer te Palingkau een brief, waarin hij hem vroeg om de zuster van den schoolmeester Nihin te Palingkau; hij wilde haar namelijk aan zijnen schoolmeester tot vrouw geven. Het meisje was er wel toe genegen, de beide schoolmeesters waren er ook toe genegen, de beide zendingen waren er voor, en zoo werd

zij de vrouw van den schoolmeester te Tanggohan. Martine, zoo heet de vrouw, is eene vlijtige, zuinige en eerbare huisvrouw, en dat is goed voor Christiaan.

Het schoolhouden ging goed, en er waren zeker flinke jongens uit de school te Tanggohan gekomen, als het booze jaar 1859 niet voor Bornéo gekomen was. Rott werd met nog andere zendelingen vermoord, en de fraaie school te Tanggohan verbrand. Christiaan Toelis kon zijnen geliefden zendeling tegen de moordenaarshanden niet beschermen, voor een deel ontbrak hem de moed om zijn leven in gevaar te brengen, en voor een deel was hij te weinig voorbereid op den overval. Hij drong er bij zijn zendeling zeer op aan zich door de vlucht te redden, maar het was reeds te laat, en de trouwe Rott wilde ook zijn post niet verlaten.

Later reisde hij met mevrouw Rott en eenige kinderen, die gered waren, naar Java, hij wilde met zijne Martine mede naar Europa reizen, maar werd op reis naar Java zoo hevig ziek, dat in zijn plaats een andere Dajakker medeging.

Met de school ging het nu in Borneo langen tijd niet goed. In Bandjermassin hadden wij onderwijzers genoeg; en zoo moest Christiaan weer aan het rijstverbouwen gaan. Maar in het jaar 1863 liet Zimmer te Kwala Kapoeas eene school school bouwen, en Christiaan Toelis werd er onderwijzer in. De school was weldra weder gevuld, en er werd nog een tweede en toen een derde onderwijzer aangesteld. Ook gaf de Heer hem twee kinderen, een meisje en een jongen. Den jongen vond zijne vrouw bij de rivier in een zak; hij werd door hem als zoon aangenomen en bij den doop Mozes genoemd *).

*) Men vindt dit uitvoerig verhaald in: Schetsen uit Bornéo voor de jeugd, door G. Zimmer. Amstèrdam, Høveker & Zoon, 1870. Prijs f-.50.

Hoe Christiaan Toelis een Hoofd wordt.

Er zijn verschillende soorten van Hoofden, er zijn Opperhoofden en Onderhoofden. Zoolang de Heidensche volken nog niet onder Europeesche heerschappij staan, heeft een Opperhoofd koninklijke macht en aanzien. Is er echter een Europeesche macht boven hen gekomen, dan is het met hunne macht en ten deele ook met hun aanzien gedaan. Een Onderhoofd op Bornéo heeft een kampong of dorp te regeeren, maar staat onder het Opperhoofd en het Goevernement. In het jaar 1866 werd een zendingspost te Kwala Kapoeas opgericht. Eene school was er reeds drie jaren lang, en Toelis was onderwijzer. Het is eene groote plaats, het Opperhoofd Nikodemus Tomonggong Djaja Negara woont er. Deze man is ook Christen en lid der gemeente. Hij heeft nog Onderhoofden, waarvan ieder een deel van Kwala Kapoeas onder zich heeft. Een van deze Hoofden wilde eene lange reis doen. Hij verzocht aan het Opperhoofd en aan de Nederlandsche Regeering Christiaan Toelis als zijn plaatsvervanger aan te stellen. Zoo werd Toelis voor een jaar plaatsvervanger van het Onderhoofd. Hij nam deze betrekking zoo goed waar, dat het Opperhoofd en de Nederlandsche regeering hem voor goed aanstelden, toen het oude Hoofd wegens ziekte en hoogen leeftijd aftrad. Zoo is de gewezen slavenjongen een Hoofd geworden en heeft zitting en stem bij gerechts- en proceszaken. Wel is aan hem het woord van den apostel vervuld: «De godzaligheid is tot alle dingen nut, en heeft de belofte beide van dit en van het toekomstige leven.»

Toen Zimmer het eiland Bornéo verliet, begeleidde Toelis hem tot Soerabaya op het eiland Java. Hij wilde eens zien, met welk schip deze de groote reis zou maken. Het

afscheid viel hun beiden zwaar. Toen hij te Kwala Kapoeas terugkwam, schreef hij aan Zimmer een brief in het Dajaksch, dien wij ten slotte nog zullen mededeelen als eene proeve van schrijffrant en gezindheid. Hij luidt aldus:

Kwala Kapoeas, 24 November 1868.

Met dezen brief groeten wij en onze kinderen u en uwe kinderen, mijn leeraar en prediker, G. Zimmer.

Ik en mijne kinderen en mijne vrouw zijn gezond door de genade van onzen Heer Jezus Christus. Slechts Mozes is een weinigje ziek, ons anderen ontbreekt niets.

Ten tijde toen wij van elkaer scheidden, waren wij beiden, Eteng en ik, zeer bedroefd; voortdurend weenden wij, als wij dachten aan de gestalte van mijnheer en mevrouw. Verder gingen wij, daar wij niet bekend waren met de menschen hier, elken dag naar de markt, maar al gingen wij ook naar de markt, als wij thuis kwamen, weenden wij. Mevrouw Hupperts was zeer goed voor ons, en wij hadden genoeg te eten, nooit te weinig.

Verder den 21sten Maart reisden wij van Soerabaya af. Wij namen afscheid van mijnheer en mevrouw. Ik dankte hen, door te zeggen: «God alleen kan u vergelden uwe goedheid voor ons.» Zoo heb ik hun gezegd, en zij zeiden: «God wille u begeleiden.» Zoo hun woord.

Daarna gingen wij beiden, Eteng en ik, op het schip, maar wij hadden geen eten. Toen vroeg ik den lieden, die het eten klaar maakten, en zij antwoordden: «Gij kunt met ons eten.» Zoo hun woord, en spoedig waren zij goed met ons, hoewel zij ons niet kenden. Wij kregen het eten, dat over was van de tafel der heeren, het was zeer lekker.

Mijn gevoel is, dat God die menschen bevolen heeft, dat

zij goed voor ons moesten zijn. — Wij gingen door tot Bandjermassin. Eenen nacht sliepen wij in het huis van mijnheer van Hoefen, daarna gingen wij door naar Kwala Kapoeas. Spoedig gingen wij naar de onzen, groetten hen en verhaalden hun.

Nu heb ik nog een kort woord aan mevrouw Rott. Een groet van mij, van mijne vrouw Martine en van mijn kind Maria. Nog heb ik u geen brief geschreven, o mevrouw Rott; ik denk, in deze wereld zullen wij elkander niet meer aantreffen, maar ik hoop, dat gij mijner steeds gedenkt in uwe gebeden, dan zullen wij elkander eens aantreffen in het hemelrijk.

Dit slechts, groeten van ons allen.

De zaligheid blijve u!

CHRISTIAAN TOELIS.

Ziedaar u verhaald, hoe een in zonden verloren Heiden tot een vroom Christen, hoe een dienaar der ongerechtigheid tot een nuttig lid der maatschappij, hoe een arme slaaf een Dorpshoofd geworden is.

«De godzaligheid is tot alle dingen nut.» Zoo denken wij onwillekeurig. Hebben wij allen, zooveel wij deze bladen lezen, dit reeds ervaren? Waardeeren wij het wel, dat wij reeds zoo lang genieten, wat deze Heiden eerst na langen strijd, na vele en smartelijke ervaringen kon erlangen? Laat dan ook dit verhaal ons opwekken tot twee dingen: 1°. dat wij getrouw bevonden worden in onzen arbeid voor de zending. De oogst is wel groot en de arbeiders zijn wel weinigen, maar de geschiedenis van Christiaan Toelis leert ons, dat er niet vruchteloos gearbeid wordt. Hoe klein of hoe arm wij ook zijn, wij kunnen allen iets doen voor de

zending, als wij den Heer Jezus maar liefhebben en medelijden gevoelen met de Heidenen; hebben wijzelf geen geld, wij kunnen anderen, die het wel hebben, er om vragen, wij kunnen hun voorlezen en verhalen van de zending, dat zal niet tevergeefs wezen; wij kunnen eindelijk in ons morgen- en avondgebed aan de Heidenen gedenken. Maar wij moeten ook 2°. zelf getrouw bevonden worden in ons geloof, zoodat wij ons vasthouden aan den Heiland, die allen zalig wil maken, en dagelijks bij vernieuwing ons toewijden aan Hem en aan zijnen dienst.

En hoe meer wij dit alles ter harte nemen, des te gelukkiger zullen wij ons gevoelen, des te meer zal de bede van Christiaan Toelis aan ons allen vervuld worden: De zaligheid blijve u!

Stoomdrukkerij van Roeloffzen en Hübler.

Prijs f 0.40; 25 Ex. f 2.—; 400 Ex. f 7.—